

Karina Jędrzejowska
ORCID 0000-0002-3203-9466

Anna Wróbel
ORCID 0000-0002-4397-4759

Gospodarka światowa 2021–2022: niepełne i nierówne ożywienie gospodarcze czasu pandemii

Dwa lata od wybuchu pandemii COVID-19 trudno o jednoznaczną ocenę globalnej sytuacji gospodarczej. Mimo że największe osłabienie gospodarki światowej najprawdopodobniej już minęło, wiele problemów pozostaje aktualnych. Zdaniem Davida Malpassa, prezydenta Grupy Banku Światowego, rozwój sytuacji gospodarczej u progu trzeciego roku pandemii równocześnie zachęca do optymizmu, jak i budzi niepokój ze względu na utrzymujące się zagrożenia dla stabilności gospodarczej¹. Do tych zagrożeń zaliczyć można m.in. wzrastający poziom zadłużenia państw, zmiany klimatyczne, pogłębiające się nierówności społeczno-gospodarcze czy nasilające się napięcia geopolityczne².

Sytuacji nie ułatwia pojawianie się nowych wariantów koronawirusa SARS-CoV-2, które przedłużają czas trwania pandemii i nasilają zakłócenia gospodarcze. Dominujący obecnie wariant omikron przyczynił się m.in. do kolejnego już załamania globalnych łańcuchów dostaw, niedoborów siły roboczej czy niestabilności cen energii. Wszystkie te elementy powodują wzrost inflacji, potęgując presję wynikającą z relatywnie wysokiego popytu i podwyższonych cen żywności, oraz ograniczają zdolność wielu państw do radzenia sobie z kolejnymi falami pandemii³.

Rozprzestrzenianie się od końca 2021 r. wariantu omikron zakłóciło pracę instytucji zarządzania światowym systemem gospodarczym. Ze względu na

¹ World Bank Group, *Global Economic Prospects*, styczeń 2022, Bank Światowy, Waszyngton 2022, s. xvii.

² K. Vick, „Looking back on the year that was 2021”, *Time*, 20 grudnia 2021 r., <https://time.com/6129888/2021-year-in-review/> (dostęp: 13.02.2022).

³ G. Gopinath, „A disrupted global recovery”, *IMFBlog*, 25 stycznia 2022 r., <https://blogs.imf.org/2022/01/25/a-disrupted-global-recovery/> (dostęp: 13.02.2022).

niepewność spowodowaną przez nową mutację wirusa przełożono 12. Konferencję Ministerialną Światowej Organizacji Handlu (World Trade Organization, WTO) oraz Światowe Forum Gospodarcze w Davos, a Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (United Nations Development Programme, UNDP) po raz pierwszy w historii opóźnił publikację Raportu Rozwoju Ludzkiego (*Human Development Report*, HDR). Kolejny raport zawierający najnowszy ranking państw pod względem wskaźnika rozwoju ludzkiego (*Human Development Index*, HDI) ukaże się dopiero w maju 2022 r. Planowany temat przewodni HDR 2021/22 to – jakżeby inaczej – niepewność epoki antropocenu i pogłębiające się nierówności wywołane przez pandemię COVID-19 i zmiany klimatu⁴.

O ile opracowanie skutecznych szczepionek przeciwko COVID-19 należy uznać za ogromne osiągnięcie 2021 r., o tyle dostępność szczepień wyznacza nowy kierunek podziałów i nierówności w gospodarce światowej. Gita Gopinath, od stycznia 2022 r. zastępca dyrektora zarządzającego Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW), określiła ten problem jako „wielką przepaść szczepionkową”⁵. Podczas gdy prawie 60% populacji w państwach wysoko rozwiniętych jest w pełni zaszczepionych, a niektórzy otrzymują obecnie szczepionki przypominające, około 96% populacji państw o niskim dochodzie pozostaje nieszczepionych⁶.

Oprócz przedłużającej się pandemii sytuację gospodarczą wielu państw w 2021 r. pogorszyły ekstremalne zjawiska pogodowe, które stają się coraz częstsze i poważniejsze wraz ze wzrostem temperatury mórz i powietrza. W 2021 r. odnotowano ogromne pożary (m.in. na Syberii i w Kalifornii), fale upałów i susze (np. zachodnie obszary Ameryki Północnej), ekstremalnie niskie temperatury i powodzie (np. w Niemczech i Belgii) czy huragany (np. Ida w Stanach Zjednoczonych), które spowodowały tysiące ofiar śmiertelnych, poważne zniszczenia mienia i zakłócenia gospodarcze. Skutki klęsk żywiołowych są szczególnie dotkliwe dla rolnictwa, przy czym w największym stopniu poszkodowane są zwykle państwa rozwijające się. W tym kontekście nie dziwi, że próby pogodzenia wysiłków na rzecz ożywienia gospodarczego i zapobiegania zmianom klimatycznym były w 2021 r. jednym z kluczowych tematów na forum międzynarodowym⁷.

⁴ A. Monck, „World Economic Forum’s annual meeting 2022 deferred”, World Economic Forum, 20 grudnia 2021 r., <https://www.weforum.org/press/2021/12/world-economic-forum-s-annual-meeting-2022-deferred/> (dostęp: 13.02.2022); UNDP HDRO, 2021/22 *Human Development Report to Explore Uncertainty in the Anthropocene*, UNDP, 22 listopada 2021 r., <https://hdr.undp.org/en/content/2021-22-hdr-theme-announcement> (dostęp: 13.02.2022).

⁵ „Great vaccine divide” – zob. G. Gopinath, „A hobbled recovery along entrenched fault lines”, IMFBlog, 12 października 2021 r., <https://blogs.imf.org/2021/10/12/a-hobbled-recovery-along-entrenched-fault-lines/> (dostęp: 13.02.2022).

⁶ Ibidem.

⁷ R.K. Beals, „The 10 most expensive climate-change disasters of 2021 cost \$170 billion – and this U.S. storm was no. 1”, MarketWatch, 1 stycznia 2022 r., <https://www.marketwatch.com>.

Powyższe czynniki sprawiają, że – pomimo dodatnich wskaźników wzrostu – obecne ożywienie gospodarcze jest niepełne i nierówne. Tę niepełność i nierówność ożywienia można odnieść zarówno do gospodarki światowej jako całości, poszczególnych regionów, jak i zróżnicowania w obrębie poszczególnych państw. Szczególnie problematyczne wydają się rozbieżności w perspektywach rozwoju społeczno-gospodarczego poszczególnych państw. W 2022 r. jedynie gospodarki zaawansowane i nieliczne rynki wschodzące mają szansę powrócić do trendów wzrostu sprzed pandemii, podczas gdy sytuacja znacznej części mieszkańców Globalnego Południa ulegnie pogorszeniu⁸.

W zaistniałych warunkach niezwykle istotna jest współpraca międzynarodowa. Powstrzymanie pandemii, powrót na ścieżkę zrównoważonego rozwoju i inkluzywnego wzrostu oraz powstrzymanie zmian klimatycznych są możliwe jedynie dzięki współpracy i zaangażowaniu instytucji publicznych i prywatnych każdego szczebla: od instytucji lokalnych przez narodowe, regionalne i globalne⁹. Znaczenie multilateralizmu i umacniania wynikającego z Celów Zrównoważonego Rozwoju (*Sustainable Development Goals*, SDGs) globalnego partnerstwa na rzecz zrównoważonego rozwoju podkreślono w dokumentach końcowych tegorocznego spotkania G-20 w Rzymie oraz w dokumencie kończącym listopadowy 26. Szczyt Klimatyczny Narodów Zjednoczonych (Conference of Parties 26, COP26) – Pakcie klimatycznym z Glasgow (*Glasgow Climate Pact*)¹⁰.

Celem tego rozdziału jest przedstawienie trendów w gospodarce światowej dwa lata od wybuchu pandemii COVID-19. W dalszej części dokonano przeglądu podstawowych wskaźników makroekonomicznych i prognoz odnośnie do przyszłego tempa światowego wzrostu gospodarczego. W kolejnych częściach przedstawiono tendencje w handlu światowym i wyzwania zarządzania światowym systemem handlu, sytuację na międzynarodowych rynkach finansowych i działania międzynarodowych instytucji finansowych, jak też pogłębiające się załamanie realizacji światowej agendy na rzecz zrównoważonego rozwoju. Rozdział kończą wnioski z przeprowadzonej analizy.

com/story/the-10-most-expensive-climate-change-disasters-of-2021-cost-170-billion-and-this-u-s-storm-was-no-1-11640631670 (dostęp: 13.02.2022); PwC, „Global economy watch: Predictions for 2022”, <https://www.pwc.com/gx/en/research-insights/economy/global-economy-watch/reaping-benefits-high-pressure-economy.html> (dostęp: 13.02.2022).

⁸ OECD, *OECD Economic Outlook*, t. 2021, nr 2, <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/66c5ac2c-en/index.html?itemId=/content/publication/66c5ac2c-en> (dostęp: 13.02.2022).

⁹ United Nations, *World Economic Situation and Prospects 2022*, 13 stycznia 2022 r., <https://www.un.org/development/desa/dpad/publication/world-economic-situation-and-prospects-2022/> (dostęp: 13.02.2022), s. viii.

¹⁰ G20 Rome Leaders' Declaration, https://www.gpfi.org/sites/gpfi/files/7_G20%20Rome%20Leaders%27%20Declaration.pdf (dostęp: 15.02.2022); *The Glasgow Climate Pact – Key Outcomes from COP26*, <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-glasgow-climate-pact-key-outcomes-from-cop26> (dostęp: 15.02.2022).

Gospodarka światowa w drugim roku pandemii: nierównowagi i presja inflacyjna

Jeszcze rok temu wielu ekspertów przepowiadało, że pandemia da początek dekadzie globalnego wzrostu analogicznej do „ryczących lat dwudziestych” XX wieku¹¹. Jednak wydarzenia 2021 r. i początek 2022 r. w znacznym stopniu przeczą zeszłorocznemu optymizmowi¹². Obecnie podstawowe pytanie zadawane przez ekonomistów i polityków na całym świecie brzmi: czy w 2022 r. sytuacja gospodarcza wróci do stanu „normalności”¹³. Zdaniem Gity Gopinath powrót do „normalności” jest odległy, a z powodu COVID-19 światowa gospodarka w 2024 r. będzie o 13,8 bln USD mniejsza w stosunku do przewidywań sprzed pandemii¹⁴.

Analogicznie do lat ubiegłych, również w 2021 r. MFW wielokrotnie zmieniał prognozy dotyczące wzrostu światowego PKB. Obecne szacunki zakładają na koniec 2021 r. rekordowy w XXI w. globalny wzrost gospodarczy na poziomie 5,9%. To globalne ożywienie było w znacznym stopniu napędzane przez wprowadzenie skutecznych szczepionek przeciw COVID-19, wzrost wydatków konsumpcyjnych i inwestycji, jak też wzrost wymiany handlowej. Mimo że oznacza to, iż światowy PKB w 2021 r. był o niemal 2% wyższy od poziomu z 2019 r., to jest to nadal wynik o przynajmniej 3,3% niższy od poziomu produkcji prognozowanego przed pandemią¹⁵.

Co więcej, pojawienie się kolejnych wariantów koronawirusa, utrzymujące się zakłócenia w łańcuchach dostaw i presja inflacyjna powodują, że tak wysokie tempo wzrostu gospodarczego nie będzie możliwe do utrzymania w kolejnych latach. Opublikowana pod koniec stycznia 2022 r. prognoza MFW zakłada, że globalny PKB na koniec 2022 r. wzrośnie nie więcej niż o 4,4%, a w 2023 r. światowy wzrost gospodarczy spowolni do

¹¹ „Roaring twenties” – zob. „What history tells you about post-pandemic booms”, *The Economist*, 1 maja 2021 r., <https://www.economist.com/finance-and-economics/2021/04/29/what-history-tells-you-about-post-pandemic-booms> (dostęp: 13.02.2022); P. Coy, „The 1920s roared after a pandemic, and the 2020s will try”, *Bloomberg Businessweek*, 26 stycznia 2021 r., <https://www.bloomberg.com/news/features/2021-01-26/roaring-twenties-2020s-will-try-to-roar-like-1920s-after-covid> (dostęp: 13.02.2022).

¹² Atlantic Council GeoEconomics Center, „By the numbers: The global economy in 2021”, *New Atlanticist*, 21 grudnia 2021 r., <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/by-the-numbers-the-global-economy-in-2021/> (dostęp: 13.02.2022).

¹³ H. Curr, „Will the world economy return to normal in 2022?”, *The Economist*, 8 listopada 2021 r., <https://www.economist.com/the-world-ahead/2021/11/08/will-the-world-economy-return-to-normal-in-2022> (dostęp: 13.02.2022).

¹⁴ L. Elliott, „Inflation and Omicron will dent world growth in 2022, says IMF”, *The Guardian*, 25 stycznia 2022 r., <https://www.theguardian.com/business/2022/jan/25/inflation-and-omicron-will-dent-world-growth-in-2022-says-imf> (dostęp: 14.02.2022).

¹⁵ United Nations, *World Economic Situation...*, op. cit., s. vii.

3,8%¹⁶. Z kolei szacunki OECD zakładają odbicie gospodarcze na poziomie 5,6% na koniec 2021 r., przy czym prognozowane tempo wzrostu w 2022 r. wynosi 4,5%¹⁷.

Pomimo zakłóceń spowodowanych rozprzestrzenianiem się wariantu omikron nastawienie inwestorów do obecnych warunków gospodarczych jest dość optymistyczne. Około 60% respondentów najnowszego sondażu przeprowadzonego międzynarodową firmę doradztwa strategicznego McKinsey & Company ocenia sytuację gospodarczą pod koniec 2021 r. jako lepszą niż rok wcześniej. Wyrażają jednak przy tym obawy w związku z utrzymującym się wysokim poziomem inflacji i wzrostami stóp procentowych¹⁸.

Niezależnie od zakładanego tempa wzrostu światowego PKB obecne ożywienie gospodarcze charakteryzuje wiele wymiarów nierównowagi. Po pierwsze, istnieją znaczne rozbieżności w tempie ożywienia w poszczególnych państwach i regionach, których nie oddają zagregowane dane. Po drugie, walka z pandemią osłabiła finanse publiczne wielu państw, a wydatki rządowe, deficyty i zadłużenie publiczne osiągnęły rekordowo wysoki poziom. Po trzecie, w niektórych sektorach pojawiły się niedobory siły roboczej, a utrzymujące się zakłócenia w łańcuchach dostaw dodatkowo pogarszają sytuację. Wreszcie wyższe koszty żywności i energii w połączeniu z ekspansywną polityką gospodarczą spowodowały najwyższy od wielu lat wzrost globalnego poziomu inflacji¹⁹.

Brak równowagi i niepełne ożywienie można odnieść do poszczególnych gałęzi przemysłu, z tym że sektory zależne od kontaktów międzyludzkich, przede wszystkim branża turystyczna, szczególnie mocno odczuły skutki pandemii, niezależnie od utrzymującego się stosunkowo wysokiego popytu na dobra konsumpcyjne. W sferze produkcyjnej niedobory półprzewodników i innych półproduktów wymusiły ograniczenia produkcji w wielu sektorach. Najbardziej ucierpiała branża motoryzacyjna, a globalna sprzedaż samochodów w okresie od kwietnia do września 2021 r. spadła o ponad 20%²⁰.

¹⁶ IMF, *World Economic Outlook Update. Rising Caseloads, A Disrupted Recovery, and Higher Inflation*, styczeń 2022, MFW, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/01/25/world-economic-outlook-update-january-2022> (dostęp: 13.02.2022).

¹⁷ OECD, *OECD Economic Outlook*, op. cit.

¹⁸ McKinsey & Company, *Economic Conditions Outlook, 2021*, 21 grudnia 2021 r., <https://www.mckinsey.com/business-functions/strategy-and-corporate-finance/our-insights/economic-conditions-outlook-2021> (dostęp: 13.02.2022).

¹⁹ OECD, *OECD Economic Outlook*, op. cit.; D. Broom, „Here’s how rising inflation is affecting us around the world”, World Economic Forum, 22 grudnia 2021 r., <https://www.weforum.org/agenda/2021/12/rising-prices-inflation-ipsos-survey/> (dostęp: 15.02.2022).

²⁰ OECD, *OECD Economic Outlook*, op. cit.

W 2021 r. COVID-19 i zakłócenia dostaw przyczyniły się do wzrostu cen wielu towarów i usług. W pierwszej kolejności zwracają zmiany cen na rynkach surowców energetycznych. Ceny ropy naftowej wzrosły ponad dwukrotnie w okresie od czerwca 2020 r. do końca listopada 2021 r. Podobne tendencje zaobserwowano w przypadku węgla, niektórych metali oraz wielu towarów rolnych i przemysłowych. Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa (Food and Agriculture Organization, FAO) podaje, że światowe ceny żywności wzrosły o 27,3% od listopada 2020 r. do listopada 2021 r. Wszystko to przekłada się na światowy wzrost cen przekraczający 4%²¹.

Przez większość 2021 r. przedstawiciele banków centralnych i wielu ekonomistów twierdzili, że czynniki powodujące wzrost inflacji i spowolnienie wzrostu są tymczasowe. Jednak obecna sytuacja na wielu rynkach wschodzących i w gospodarkach rozwijających się wskazuje, że presja inflacyjna utrzyma się ze względu na wysokie ceny żywności, wahania cen ropy naftowej oraz deprecjację kursów wielu walut. W połączeniu z zapowiadany spadkiem tempa wzrostu światowego PKB powoduje to obawy, że wiele państw – w tym gospodarki wysoko rozwinięte – może w najbliższych latach doświadczyć zjawiska stagflacji podobnego do sytuacji z lat 70. ubiegłego wieku²².

Niezależnie od groźby stagflacji i nierównowagi można zauważyć i bardziej pozytywne tendencje gospodarcze. Światowe przepływy bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) wykazały w 2021 r. silne odbicie, wzrastając w ciągu roku o 77% i przekraczając poziom sprzed pandemii. Oznacza to wzrost z poziomu 929 mld USD pod koniec 2020 r. do około 1,65 bln USD w 2021 r. Jednak najnowsze dane Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD) wskazują, że podkreślana wielokrotnie w tym tekście nierówność dotyczy również sfery inwestycji. O ile finansowanie infrastruktury wzrosło dzięki pakietom stymulującym ożywienie gospodarcze, o tyle działalność inwestycyjna typu *greenfield* pozostaje ograniczona niezależnie od lokalizacji i sektora przemysłu. Zwraca uwagę również fakt, że największe wzrosty napływu BIZ odnotowały państwa wysoko rozwinięte (+199%) przy ograniczonym ożywieniu inwestycji w państwach rozwijających się (+30%)²³.

²¹ D. Broom, op. cit.; T. Adrian, G. Gopinath, „Addressing inflation pressures amid an enduring pandemic”, IMFBlog, 3 grudnia 2021 r., <https://blogs.imf.org/2021/12/03/addressing-inflation-pressure-amid-an-enduring-pandemic/> (dostęp: 13.02.2022).

²² M. Grzegorzczak, F. Papadia, P. Weil, „Is the risk of stagflation real?”, Bruegel Blog Post, 2 listopada 2021 r., <https://www.bruegel.org/2021/11/is-the-risk-of-stagflation-real/> (dostęp: 15.02.2022).

²³ UNCTAD, „Global foreign direct investment rebounded strongly in 2021, but the recovery is highly uneven”, 19 stycznia 2022 r., <https://unctad.org/news/global-foreign-direct-investment-rebounded-strongly-2021-recovery-highly-uneven> (dostęp: 13.02.2022).

Zarówno zagrożenie, jak i szansę na ożywienie gospodarcze w najbliższych latach stanowią procesy transformacji cyfrowej. Rozwój gospodarki cyfrowej (*digital economy*) znacząco przyspieszył w czasie pandemii. Aktualny raport UNCTAD wskazuje, że globalny ruch internetowy w 2022 r. ma szansę przekroczyć cały ruch internetowy odnotowany do roku 2016. Jednak procesy transformacji cyfrowej i związane z nimi gwałtowny wzrost ilości danych cyfrowych mogą kreować również wiele zagrożeń. Dane te są wielowymiarowe, a ich wykorzystanie ma wpływ nie tylko na handel i rozwój gospodarczy, lecz także na prawa człowieka, pokój i bezpieczeństwo. Tym samym zarządzanie tymi danymi i rozwojem gospodarki cyfrowej wymaga skoordynowanych działań ze strony poszczególnych rządów i instytucji międzynarodowych²⁴.

Handel światowy w 2021 roku

Handel światowy w 2021 r. zgodnie z wcześniejszymi prognozami powrócił na ścieżkę wzrostu. Wzrost wartości wymiany handlowej nie jest jednak równomierny we wszystkich sektorach. Zapowiadane w *Roczniku 2020/21* „wielkie odbicie” nie dotyczy w równym stopniu handlu towarami i usługami²⁵. Widoczne są różnice sektorowe zwłaszcza w przypadku handlu usługami.

W trzecim kwartale 2021 r. światowy handel towarami odnotował wzrost o 24% w ujęciu rok do roku²⁶. W tym samym czasie globalny handel usługami wzrósł o 25%²⁷. W handlu towarami wprawdzie nastąpił wzrost we wszystkich regionach, był on jednak wolniejszy niż w drugim kwartale 2021 r. ze względu na relatywnie wyższą bazę z tego samego kwartału 2020 r. W trzecim kwartale 2021 r. globalny eksport towarów wzrósł o 39% w Ameryce Południowej i Środkowej, Azja, Ameryka Północna i Europa odnotowały wzrost odpowiednio o 24%, 21% i 17%. Największą dynamikę wzrostu zaobserwowano jednak w pozostałych regionach. W tym przypadku wskaźnik ten osiągnął 56%. Światowy import towarów w trzecim kwartale 2021 r. wzrósł o 25%. Największy wzrost importu w tym czasie odnotowano w Ameryce Południowej i Środkowej (54%). W dalszej kolejności uplasowały się Azja (31%), pozostałe regiony (26%), Ameryka Północna (22%) i Europa (18%)²⁸.

²⁴ UNCTAD, *Digital Economy Report 2021*, styczeń 2022, <https://unctad.org/webflyer/digital-economy-report-2021> (dostęp: 13.02.2022).

²⁵ K. Jędrzejowska, A. Wróbel, „Wielki lockdown i deglobalizacja: wpływ pandemii COVID-19 na gospodarkę światową”, *Rocznik Strategiczny 2020/21*, s. 183.

²⁶ WTO, „Third quarter 2021 merchandise trade value”, 17 grudnia 2021 r., https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/daily_update_e/merch_value_latest.pdf (dostęp: 10.01.2022).

²⁷ WTO, „Latest trade trends”, 17 grudnia 2021 r., https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/latest_trends_e.htm (dostęp: 10.01.2022).

²⁸ Ibidem.

Tabela 1

Handel towarami – roczna stopa wzrostu w 2021 r. w procentach według kwartałów

	Eksport				Import			
	2020 IV	2021 I	2021 II	2021 III	2020 IV	2021 I	2021 II	2021 III
Świat	3	17	47	24	2	14	44	25
Ameryka Północna	-3	5	55	21	3	11	42	22
Ameryka Południowa i Środkowa	-3	15	53	39	-3	11	61	54
Europa	5	13	48	17	6	12	47	18
Azja	9	28	37	24	1	20	42	31
Pozostałe	-17	10	75	56	-5	10	40	26

Źródło: WTO, „Third quarter 2021 merchandise trade value”, 17 grudnia 2021 r., https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/daily_update_e/merch_value_latest.pdf (dostęp: 10.01.2022).

W kontekście stabilności globalnych łańcuchów produkcji warto przeanalizować dane dotyczące handlu dobrami pośrednimi (*intermediate goods*, IG)²⁹. Podobnie jak globalny eksport towarów ogółem światowy eksport dóbr pośrednich w trzecim kwartale 2021 r. nadal wykazywał tendencje wzrostowe. W trzecim kwartale 2021 r. światowy eksport dóbr pośrednich wzrósł o 27% w porównaniu z analogicznym okresem z poprzedniego roku. Tak jak w eksporcie towarów ogółem tempo to było niższe niż w drugim kwartale. Eksport dóbr pośrednich w drugim kwartale 2021 r. wzrósł bowiem o 47%³⁰.

W 2021 r. wzrost wartości eksportu dóbr pośrednich odnotowano we wszystkich regionach. Warto podkreślić, że dzięki wysokiej dynamice wzrostu przekroczono poziom wartości eksportu dóbr pośrednich sprzed pandemii COVID-19. W strukturze regionalnej Afryka oraz Ameryka Południowa i Środkowa nadal odnotowywały najsilniejszy wzrost w tym zakresie: w trzecim kwartale 2021 r. wzrost eksportu dóbr pośrednich w Afryce

²⁹ Dobra pośrednie (IG) to nakłady wykorzystywane do wytworzenia produktu końcowego, półprodukty służące do wytworzenia produktu finalnego, począwszy od upraw wykorzystywanych do produkcji żywności, po tekstylia i metale potrzebne do produkcji towarów. Handel dobrami pośrednimi jest wskaźnikiem aktywności w łańcuchach dostaw. Udział dóbr pośrednich w całkowitym handlu (bez paliw) w III kwartale 2021 r. wyniósł 53%, osiągając poziom zbliżony do danych w tym zakresie z ostatniej dekady. Zob. WTO, Economic Research and Statistics Division, „Information note on trade in intermediate goods: Third quarter 2021”, https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/miwi_e/info_note_2021q3_e.pdf (dostęp: 10.01.2022).

³⁰ WTO, „Exports of intermediate goods continue to grow in third quarter of 2021”, 4 lutego 2022 r., https://www.wto.org/english/news_e/news22_e/stat_04feb22_e.htm (dostęp: 5.02.2022).

Tabela 2

*Eksport dóbr pośrednich według regionów w mld USD w latach 2019–2021
według kwartałów*

	2019 I	2019 II	2019 III	2019 IV	2020 I	2020 II	2020 III	2020 IV	2020 I	2020 II	2020 III
Świat	1966	2008	1990	1983	1872	1690	1971	2159	2256	2480	2502
Afryka	47	48	47	47	45	38	47	54	57	68	67
Azja	769	809	833	836	734	740	854	928	938	1044	1097
Europa	766	758	719	714	727	596	697	766	839	896	861
Ameryka Północna	264	269	262	259	253	201	246	276	282	299	296
Ameryka Południowa i Środkowa	71	79	80	74	67	73	78	77	85	113	113
Pozostałe regiony	49	46	49	52	46	42	50	57	54	60	68

Źródło: WTO, Economic Research and Statistics Division, „Information note on trade in intermediate goods: Third quarter 2021”, s. 3, https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/miwi_e/info_note_2021q3_e.pdf (dostęp: 10.01.2022).

osiągnął 42%. Eksport dóbr pośrednich z Ameryki Południowej i Środkowej wzrósł o 45%, napędzany w głównej mierze przez wzrost wywozu rud żelaza i miedzi (73%) oraz soi (41%)³¹.

Największą dynamikę wzrostu wśród dóbr pośrednich odnotowano w odniesieniu do kategorii „inne artykuły przemysłowe” (*IG other industrial supplies*)³². Kategoria ta obejmuje m.in. składniki szczepionek, części i akcesoria medyczne, odczynniki diagnostyczne i laboratoryjne oraz inne medyczne towary pośrednie. W tej grupie dóbr pośrednich uwzględnia się również metale surowe lub półprodukty, takie jak katody miedziane, wyroby z żelaza lub stali oraz aluminium. W porównaniu z trzecim kwartałem 2020 r. w przypadku tej kategorii dóbr pośrednich odnotowano wzrost o 38%³³. Wartość eksportu tej grupy towarów zwiększyła się z 888 mld USD w trzecim kwartale 2020 r. do 1225 mld USD w analogicznym okresie 2021 r. i przewyższyła poziom sprzed pandemii (tabela 3). Warto podkreślić, że w tej grupie komponenty szczepionek wykazywały szczególnie wysoką dynamikę wzrostu. W trzecim kwartale były one najczęściej eksportowanymi składnikami w kategorii „inne artykuły przemysłowe”. Eksport składników do szczepionek osiągnął poziom 40,5 mld USD, co stanowiło

³¹ Ibidem.

³² „Inne artykuły przemysłowe” (*IG other industrial supplies*) stanowiły prawie połowę całego eksportu dóbr pośrednich w trzecim kwartale 2021 r. Zob. WTO, „Exports of intermediate goods continue...”, op. cit.

³³ WTO, „Information note on trade in intermediate goods...”, op. cit.

Tabela 3

Struktura rzeczowa eksportu dóbr pośrednich w mld USD w latach 2019–2021 według kwartałów

	2019 I	2019 II	2019 III	2019 IV	2020 I	2020 II	2020 III	2020 IV	2020 I	2020 II	2020 III
Dobra pośrednie ogółem	1966	2008	1990	1983	1872	1690	1971	2159	2256	2480	2502
Dobra pośrednie w kategorii: żywność i napoje	75	75	75	81	79	82	81	94	97	107	104
Dobra pośrednie w kategorii: inne artykuły przemysłowe	967	979	933	921	893	798	888	985	1065	1214	1225
Rudy, kamienie szlachetne, metale ziem rzadkich	154	167	179	174	164	173	210	216	238	259	243
Części i akcesoria (z wyłączeniem sprzętu transportowego)	504	522	542	546	491	481	558	601	595	638	676
Części i akcesoria (sprzęt transportowy)	265	265	261	261	246	155	234	263	261	262	253

Źródło: WTO, Economic Research and Statistics Division, op. cit., s. 3.

1,6% całkowitego eksportu dóbr pośrednich³⁴. Za sprawą eksportu szczepionek Belgia odnotowała w trzecim kwartale 2021 r. najwyższy wzrost (46%) wśród czołowych eksporterów dóbr pośrednich, a jeszcze wyższe wskaźniki wzrostu osiągnęła w drugim kwartale 2021 r. – 64%. W porównaniu z trzecim kwartałem 2020 r. w przypadku samych szczepionek Belgia odnotowała wzrost o 356%³⁵.

Pozostałe kategorie dóbr pośrednich charakteryzowała niższa dynamika wzrostu w trzecim kwartale 2021 r. Wprawdzie światowy eksport części i akcesoriów do sprzętu transportowego wzrósł w drugim kwartale 2021 r. o 69%, ale w trzecim kwartale 2021 r. było to już jedynie 8% w porównaniu z analogicznym okresem rok wcześniej. Spowolnienie dynamiki wzrostu widoczne było również w światowym eksporcie rud i minerałów. W tym przypadku dynamika wzrostu z 47% w drugim kwartale 2021 r. spadła do 16% w kolejnym kwartale, co było związane przynajmniej częściowo z obniżką cen rudy żelaza we wrześniu 2021 r.³⁶

Wyhamowanie tendencji spadkowych w światowym handlu usługami nastąpiło zdecydowanie później niż w przypadku handlu towarami. Jeszcze w pierwszym kwartale 2021 r. sektor usług odnotowywał tendencje spadkowe w porównaniu z analogicznym okresem rok wcześniej. Wprawdzie

³⁴ Ibidem.

³⁵ WTO, „Exports of intermediate goods continue...”, op. cit.

³⁶ Ibidem.

Tabela 4

Handel usługami – roczna stopa wzrostu w 2021 r. w procentach według kwartałów

	Eksport				Import			
	2020 IV	2021 I	2021 II	2021 III	2020 IV	2021 I	2021 II	2021 III
Świat	-14	-4	27	25	-19	-12	26	24
Ameryka Północna	-20	-10	19	18	-20	-14	30	32
Europa	-7	-1	29	25	-16	-13	28	23
Azja	-19	-2	26	26	-20	-8	22	21
Pozostałe	-27	-20	38	42	-30	-18	32	33

Źródło: WTO, „Latest trade trends”, 17 grudnia 2021 r., https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/latest_trends_e.htm (dostęp: 10.01.2022).

spadki obserwowane w tym czasie okazują się wyraźnie niższe niż te, które wystąpiły w czwartym kwartale 2020 r., ale nadal są znaczące, w szczególności w imporcie. Poza Azją (-8%) we wszystkich regionach odnotowano bowiem dwucyfrowe spadki importu w porównaniu z analogicznym okresem rok wcześniej (por. tabela 4). „Wielkie odbicie” w handlu usługami obserwowane jest od drugiego kwartału 2021 r. Zarówno w eksporcie, jak i imporcie zaobserwowano dwucyfrowe stopy wzrostu we wszystkich regionach. W trzecim kwartale 2021 r. najwyższy wzrost eksportu wystąpił w pozostałych regionach (42%). Podobny wzrost eksportu usług odnotowano w Azji i Europie, odpowiednio 26% i 25%, w przypadku Ameryki Północnej zaś jedynie 18%.

Głównym czynnikiem napędzającym ożywienie w międzynarodowym handlu usługami były usługi transgraniczne dostarczane cyfrowo, m.in. komputerowe, finansowe i biznesowe, np. usługi komputerowe w okresie styczeń-wrzesień 2021 r. odnotowały skumulowany wzrost eksportu o 34% w porównaniu z tym samym okresem 2019 r. Należy podkreślić, iż wysoka dynamika wzrostu występowała w tym sektorze zarówno w gospodarkach rozwiniętych, jak i rozwijających się (np. Bangladesz 68%, Ukraina 63%, Irlandia 51%, Mauritius 42%, USA 29%)³⁷.

Ważną rolę w ożywieniu światowych obrotów usługowych odegrały również usługi transportowe, co było związane z rosnącymi stawkami za frachty w transporcie morskim. W sektorze usług transportowych w trzecim kwartale 2021 r. odnotowano wzrost o 45% w ujęciu rok do roku i o 12%

³⁷ WTO, „High shipping rates and digital services sustain services trade recovery in Q3 of 2021”, 1 lutego 2022 r., https://www.wto.org/english/news_e/news22_e/serv_01feb22_e.htm (dostęp: 5.02.2022).

w porównaniu z tym samym okresem w 2019 r. Skala tego ożywienia była związana z gwałtownym wzrostem popytu konsumentów na towary w konsekwencji wcześniejszych lockdownów i zakłóceń w globalnych łańcuchach produkcji oraz fiskalnych środków stymulacyjnych wprowadzonych w państwach wysoko rozwiniętych. Gwałtowny wzrost popytu w połączeniu z ograniczeniami związanymi z pandemią spowodował „wąskie gardła” w portach, niewłaściwą alokację kontenerów na całym świecie i opóźnienia, co doprowadziło do silnego wzrostu stawek przewozowych. Przykładowo w trzecim kwartale 2021 r. eksport usług transportowych w Azji wzrósł o 71% rok do roku i o 46% w porównaniu z trzecim kwartałem 2019 r.³⁸

Odnotowany w trzecim kwartale 2021 r. wzrost handlu usługami o 25% nie oznacza jednak jeszcze pełnego powrotu wymiany usług do poziomów sprzed pandemii, pozostaje on bowiem o 5% niższy od wartości z trzeciego kwartału 2019 r.³⁹ W dużej mierze jest to związane z bardzo stopniowym i narażonym na cykliczne zakłócenia ożywieniem w turystyce i podróżach zagranicznych w związku z nierówną dystrybucją szczepionek, pojawianiem się kolejnych wariantów koronawirusa oraz ograniczeniami wprowadzanymi przez poszczególne państwa. Wzrost zachorowań na COVID-19 wśród personelu linii lotniczych w kolejnych falach pandemii wpływał również na odwoływanie lotów i ograniczenie połączeń. Globalne wydatki podróżnych międzynarodowych w trzecim kwartale 2021 r. wzrosły o 54% rok do roku z bardzo niskiej bazy w 2020 r. Pozostały one jednak o 52% niższe od wartości z trzeciego kwartału 2019 r.⁴⁰

Wśród sektorów usług nadal dotkniętych skutkami pandemii należy również wymienić usługi budowlane. W 2020 r. światowy eksport skurczył się o 18%. W okresie styczeń–wrzesień 2021 r. wartość eksportu usług budowlanych nadal była niższa o 12% w porównaniu z tym samym okresem 2019 r. Na sektor ten negatywnie oddziałują rosnące ceny podstawowych materiałów budowlanych oraz utrudniony dostęp do siły roboczej.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Według dostępnych danych łączna wartość eksportu usług w okresie styczeń–listopad 2021 r. w wielu państwach pozostała poniżej poziomów z 2019 r. Największy spadek odnotowano w Australii (–35%). Eksport usług z Maroka i Ugandy był o 20% niższy niż w 2019 r. Natomiast eksport usług z Chin wzrósł o 37%, a z Republiki Korei o 12% w związku z ożywieniem w sektorze usług transportowych i wzrostem cen tych usług. Z kolei Indie i Pakistan za sprawą usług komputerowych wyeksportowały więcej niż przed pandemią. Zob. WTO, „High shipping rates...”, op. cit.

⁴⁰ Ibidem.

Globalne zarządzanie handlem światowym w cieniu nowych wariantów COVID-19

Rok 2021 w Światowej Organizacji Handlu to okres intensywnych prac przygotowawczych do 12. Konferencji Ministerialnej (12th Ministerial Conference, MC12). Spotkanie, pierwotnie zaplanowane na czerwiec 2020 r. w Nur-Sułtan w Kazachstanie, zostało przełożone w związku z wybuchem pandemii COVID-19 na kolejny rok. Miało się rozpocząć 30 listopada 2021 r. i trwać do 3 grudnia 2021 r. W dniu 26 listopada 2021 r. Rada Generalna postanowiła jednak przełożyć MC12, gdy pojawienie się kolejnego wariantu COVID-19 skłoniło część państw do wprowadzenia ograniczeń w podróżowaniu, co uniemożliwiłoby wielu ministrom dotarcie do Genewy. Omikron stał się zatem przyczyną ponownego przełożenia MC12. Dotychczas nie ustalono nowej daty 12. Konferencji Ministerialnej WTO⁴¹.

Podobnie jak rok wcześniej najważniejszym obszarem negocjacyjnym na forum WTO w 2021 r. były subsydia dla rybołówstwa. Oprócz rokowań wielostronnych członkowie organizacji kontynuowali plurilateralne rozmowy w ramach inicjatyw podjętych w Buenos Aires (*Joint Statement Initiatives*, JSIs), tj. w sprawie handlu elektronicznego⁴², ułatwień inwestycyjnych⁴³, krajowych przepisów dotyczących usług oraz mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw (MSME). We wszystkich tych dziedzinach szczególnie wysoką dynamikę rozmów obserwowano przed zbliżającą się 12. Konferencją Ministerialną. Jej przełożenie nie zahamowało tej dynamiki. Należy podkreślić, że przełożenie spotkania nie oznacza zupełnego braku wyników rokowań. Co prawda są one zdecydowanie skromniejsze niż potencjalne ustalenia Konferencji Ministerialnej, ale nie mniej ważne. W normalnych warunkach stanowiłyby bowiem część rezultatów zaplanowanego spotkania ministrów państw członkowskich organizacji.

W dniu 2 grudnia 2021 r. 67 członków WTO zakończyło plurilateralne negocjacje w sprawie regulacji krajowych w usługach⁴⁴. W tym dniu planowane było spotkanie w tej sprawie w ramach 12. Konferencji Ministerialnej. Nowe zasady w sektorze usług obejmują m.in. wymogi i procedury dotyczące

⁴¹ WTO, „Twelfth WTO Ministerial Conference”, https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc12_e/mc12_e.htm (dostęp: 30.01.2022).

⁴² Zob. WTO, *Joint Statement Initiative on E-commerce, Statement by Ministers of Australia, Japan and Singapore, December 2021*, https://www.wto.org/english/news_e/news21_e/ji_ecom_minister_statement_e.pdf; (dostęp: 30.01.2022).

⁴³ WTO, „Investment facilitation negotiators resume work, aim at conclusion by end of 2022”, 27 stycznia 2022 r., https://www.wto.org/english/news_e/news22_e/infac_27jan22_e.htm (dostęp: 16.03.2022).

⁴⁴ Zob. WTO, *Joint Initiative on Services Domestic Regulation, Services Domestic Regulation Rationale and Content, Potential Economic Benefits, and Increasing Prevalence in Trade Agreements*, https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/sdr_factsheet_e_oct21.pdf (dostęp: 5.02.2022).

licencjonowania i uznania kwalifikacji, a także normy techniczne⁴⁵. Osiągnięte porozumienie ma służyć obniżeniu kosztów administracyjnych i stworzeniu bardziej przejrzystego środowiska działania dla usługodawców pragnących prowadzić działalność na rynkach zagranicznych⁴⁶. Krajowe regulacje i procedury dotyczące udzielania zezwoleń na świadczenie usług mają stać się bardziej transparentne, przewidywalne i jasne. W trakcie rokowań ustalono harmonogram, zgodnie z którym uczestnicy włączą nowe zobowiązania do swoich obecnych zobowiązań w zakresie usług. Zobowiązali się oni też do poświadczenia nowych zobowiązań w ciągu 12 miesięcy. Warto podkreślić, że wyniki negocjacji dotyczących regulacji krajowych w usługach będą stosowane na zasadzie najwyższego uprzywilejowania, co oznacza, że przyjęte ułatwienia w handlu usługami będą się odnosić do wszystkich 164 członków WTO, a nie tylko tych, którzy uczestniczyli w tej plurilateralnej inicjatywie⁴⁷.

Dyrektor generalna WTO Ngozi Okonjo-Iweala, komentując osiągnięte porozumienie, zwróciła uwagę iż: „Jest to pierwszy od 24 lat zbiór zasad dotyczących usług. Według badań przeprowadzonych przez WTO i OECD pozwoli on przedsiębiorstwom, zwłaszcza małym, zaoszczędzić 150 mld USD kosztów rocznie⁴⁸. Usprawnia ponadto proces tworzenia reguł WTO. Pokazuje, że WTO jest w pełni sił i działa!”⁴⁹. O wadze porozumienia dla handlu usługami świadczy fakt, że regulacje krajowe są jedną z najistotniejszych barier w tej dziedzinie⁵⁰. Porozumienie pozostaje otwarte dla pozostałych członków WTO. Dyrektor generalna wskazała, że pomoc techniczna ze strony WTO może się przyczynić do przystąpienia do niego większej liczby członków WTO⁵¹.

⁴⁵ WTO, *Declaration on the Conclusion of Negotiations on Services Domestic Regulation*, WT/L/112, 2 grudnia 2021 r.

⁴⁶ WTO, „Negotiations on services domestic regulation conclude successfully in Geneva”, 2 grudnia 2021 r., https://www.wto.org/english/news_e/news21_e/jssdr_02dec21_e.htm (dostęp: 5.02.2022).

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Zob. WTO, OECD, „Services domestic regulation in the WTO: Cutting red tape, slashing trade costs, and facilitating services trade”, 19 listopada 2021 r., https://www.wto.org/english/news_e/news21_e/jssdr_26nov21_e.pdf (dostęp: 5.02.2022); L. Baiker, E. Bertola, M. Jelitto, „Services domestic regulation – locking in good regulatory practices, analyzing the prevalence of services domestic regulation disciplines and their potential linkages with economic performance”, *Staff Working Paper ERSD-2021-14*, World Trade Organization Economic Research and Statistics Division, 17 września 2021 r., https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/ersd202114_e.pdf (dostęp: 5.02.2022).

⁴⁹ Press Conference: WTO Services Domestic Regulation Negotiations Concluding Meeting, 2 December 2021, https://youtu.be/pXySNCb_gEI (dostęp: 16.03.2022).

⁵⁰ Zob. A. Wróbel, *Międzynarodowa wymiana usług*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2009, s. 99-118.

⁵¹ Press Conference..., op. cit.

Oprócz zobowiązań plurilateralnych w sektorze usług w 2021 r. osiągnięto postęp w ramach trzech inicjatyw dotyczących ochrony środowiska naturalnego i handlu. Są to: 1) Ustrukturyzowana dyskusja na temat handlu i równowagi ekologicznej (*Trade and Environmental Sustainability Structured Discussions*, TESSD⁵²), 2) Nieformalny dialog na temat zanieczyszczenia plastikiem i zrównoważonego handlu tworzywami sztucznymi (*Informal Dialogue on Plastics Pollution and Sustainable Plastics Trade*, IDP)⁵³, Reforma subsydiowania paliw kopalnych (*Fossil Fuel Subsidy Reform*, FFSR). Współsponsorzy tych trzech nowych inicjatyw w zakresie ochrony środowiska spotkali się wspólnie w dniu 15 grudnia 2021 r. i zobowiązali do umieszczenia kwestii ochrony środowiska w centrum przyszłych dyskusji na temat handlu⁵⁴. Członkom WTO przekazano stanowiska ministerialne wypracowane w ramach tych trzech inicjatyw. Ich uczestnicy zobowiązali się do kontynuacji działań i podjęcia badań, w jaki sposób handel i zasady handlowe mogą odegrać pozytywną rolę w rozwiązywaniu problemów analizowanych w ramach inicjatyw oraz w jaki sposób można skutecznie zająć się tymi kwestiami na forum WTO. Stanowisko ministerialne w sprawie handlu i równowagi ekologicznej określa przyszłe prace w ramach inicjatywy TESSD w dziedzinach takich jak handel i zmiany klimatu, handel towarami i usługami środowiskowymi, gospodarka cyrkularna (Gospodarka o obiegu zamkniętym, GOZ) i zrównoważone łańcuchy dostaw⁵⁵. Stanowisko ministrów IDP określiło mapę drogową dla prac i wyznaczyło działania, jakie należy podjąć w celu zmniejszenia zanieczyszczenia plastikiem i wspierania zrównoważonego handlu tworzywami sztucznymi⁵⁶. Z kolei Stanowisko ministerialne w sprawie subsydiowania paliw kopalnych zwraca uwagę na nieefektywność polityki wsparcia tego źródła energii oraz wskazuje na negatywne konsekwencje stosowania subsydiów w sektorze wydobywczym dla rozwoju odnawialnych źródeł energii. Oświadczenie to w grudniu 2021 r. podpisało 45 członków WTO⁵⁷.

Warto podkreślić, że liczba państw zaangażowanych w inicjatywy na rzecz handlu i środowiska stale rośnie i obecnie blisko połowa członków WTO

⁵² 71 członków WTO bierze obecnie udział w dyskusjach w ramach TESSD.

⁵³ 67 członków WTO bierze obecnie udział w dyskusjach w ramach IDP.

⁵⁴ WTO, „New initiatives seek to put environment at heart of trade discussions”, 15 grudnia 2021 r., https://www.wto.org/english/news_e/news21_e/envir_15dec21_e.htm (dostęp: 5.02.2022).

⁵⁵ WTO, Trade and Environmental Sustainability Structured Discussions (TESSD), Ministerial Statement on Trade and Environmental Sustainability, WT/MIN(21)/6/Rev.2, 14 December 2021; WTO, „New initiatives seek to put...”, op. cit.

⁵⁶ WTO, Informal Dialogue on Plastics Pollution and Sustainable Plastics Trade (IDP) Ministerial Statement on Plastics Pollution and Sustainable Plastics Trade, WT/MIN(21)/8/Rev.2, 10 December 2021.

⁵⁷ WTO, Ministerial Statement on Fossil Fuels Subsidies, WT/MIN(21)/9/Rev.1, 14 December 2021; WTO, „New initiatives seek to put...”, op. cit.

berze udział w jednej lub kilku z nich. Dodatkowo struktura podmiotowa tych przedsięwzięć odzwierciedla różnorodność członków organizacji, uczestniczą w nich bowiem państwa, poczynając od małych gospodarek wyspiarskich, po duże kraje rozwinięte i rozwijające się⁵⁸, np. współsponsorami stanowiska ministerialnego dotyczącego subsydiowania paliw kopalnych są następujący członkowie WTO: Albania, Chile, Kostaryka, Unia Europejska, Fidżi, Islandia, Liechtenstein, Mołdawia, Czarnogóra, Nowa Zelandia, Macedonia Północna, Norwegia, Panama, Szwajcaria, Tonga, Wielka Brytania, Urugwaj oraz Vanuatu⁵⁹.

Wprawdzie dyskusja w ramach omawianych trzech inicjatyw dotyczy różnych aspektów związków środowiska naturalnego i handlu, niemniej jednak wszystkie te trzy projekty łączy wspólny priorytet – wspieranie Celów Zrównoważonego Rozwoju. Wielu członków WTO zaangażowanych w prace w ramach wspomnianych inicjatyw wyraża przekonanie, że handel może być częścią rozwiązań dla najważniejszych wyzwań środowiskowych, takich jak zmiany klimatu, zanieczyszczenie tworzywami sztucznymi i budowanie zrównoważonej gospodarki światowej, przy jednoczesnym uwzględnieniu specyficznych potrzeb i wyzwań dla państw rozwiniętych i najmniej rozwiniętych⁶⁰.

Niezwykle ważnym, ale jednocześnie jednym z najtrudniejszych obszarów negocjacyjnych w WTO pozostaje handel rolny. Przed planowaną 12. Konferencją Ministerialną na posiedzeniu Komitetu ds. Rolnictwa na sesji specjalnej 25 listopada 2021 r. członkowie WTO omówili zmieniony projekt tekstu negocjacyjnego przekazany 23 listopada 2021 r. przez przewodniczącą, ambasadorkę Glorię Abraham Peraltę (Kostaryka)⁶¹. Celem spotkania było wysłuchanie opinii na temat przedłożonego tekstu przed dalszymi pracami już w ramach spotkania ministerialnego⁶². W dokumencie zawarto propozycje rozwiązań dotyczące wsparcia krajowego, dostępu do rynku, konkurencji eksportowej, ograniczeń eksportowych, bawełny, zapasów publicznych dla celów bezpieczeństwa żywnościowego, specjalnego mechanizmu ochronnego (*special safeguard mechanism, SSM*) oraz przejrzystości⁶³. Należy podkreślić, iż dokument ten jest pierwszym

⁵⁸ WTO, „New initiatives seek to put...”, op. cit.

⁵⁹ WTO, Ministerial Statement on Fossil..., op. cit.

⁶⁰ WTO, „New initiatives seek to put...”, op. cit.

⁶¹ Committee on Agriculture Special Session, Committee on Agriculture in Special Session Report by the Special Chairperson, H.E. Ms Gloria Abraham Peralta, to the Trade Negotiations Committee, 19 November 2021, TN/AG/50, 23 November 2021.

⁶² Przedstawiony dokument zastąpił wcześniejszy projekt z lipca 2021 r., Committee on Agriculture, Special session, Draft Chair text on agriculture, JOB/AG/215 29 July 2021.

⁶³ WTO, „Agriculture negotiators discuss revised draft text”, 25 listopada 2021 r., https://www.wto.org/english/news_e/news21_e/agri_30nov21_e.htm (dostęp: 5.02.2022).

tak zaawansowanym i kompleksowym tekstem negocjacyjnym w zakresie handlu rolnego od ponad dziesięciu lat.

Przed 12. Konferencją Ministerialną osiągnięto również postęp w negocjacjach dotyczących subsydiów w rybołówstwie. Na kilka dni przed planowanym rozpoczęciem MC12 w dniu 24 listopada przewodniczący negocjacji, ambasador Santiago Wills z Kolumbii, przedstawił ministrom państw członkowskich projekt porozumienia w tym zakresie. Dokument ten stanowi próbę znalezienia równowagi w stanowiskach członków i osiągnięcia kompromisu w trwających od 20 lat negocjacjach⁶⁴. Oczekiwano, że finalizacja rokowań w sprawie subsydiów dla rybołówstwa będzie jednym z najważniejszych rezultatów 12. Konferencji Ministerialnej, pokazującym, że WTO mimo kryzysu potrafi wypracować globalne porozumienie. Jak już wcześniej wspomniano, omikron stanął na przeszkodzie tym planom, dając jednocześnie czas na osiągnięcie porozumienia w kwestiach wzbudzających jeszcze pewne kontrowersje.

W ramach Komitetu ds. Środków Sanitarnych i Fitosanitarnych (SPS) przedmiotem dyskusji przed 12. Konferencją Ministerialną był projekt deklaracji w sprawie środków sanitarnych i fitosanitarnych przedłożony pod dyskusję przez 30 członków organizacji⁶⁵. W dokumencie wskazano nie tylko główne wyzwania w tej dziedzinie, lecz także program prac i główne tematy, które należy podjąć w ramach dalszych prac organizacji w celu reagowania na współczesne wyzwania w zakresie SPS w międzynarodowym handlu żywnością, zwierzętami i roślinami⁶⁶. Z kolei w ramach prac Rady ds. Handlowych Aspektów Praw Własności Intelektualnej (TRIPS) w dniu 5 listopada 2021 r. członkowie WTO uzgodnili projekt decyzji ministerialnej w sprawie tzw. nienaruszania praw własności intelektualnej oraz skarg dotyczących sytuacji w sferze własności intelektualnej⁶⁷. Państwa rozwijające się, które eksportują bawełnę, liczą również na osiągnięcie wyników

⁶⁴ WTO, „Chair of fisheries subsidies negotiations outlines next steps for work in the new year”, 10 grudnia 2021 r., https://www.wto.org/english/news_e/news21_e/fish_10dec21_e.htm (dostęp: 5.02.2022).

⁶⁵ Committee on Sanitary and Phytosanitary Measures, Sanitary and Phytosanitary Declaration for the Twelfth WTO Ministerial Conference, Submission by Argentina, Australia, Belize, Brazil, Burkina Faso, Cabo Verde, Canada, Chile, Columbia, Costa Rica, Côte d’Ivoire, Dominican Republic, Ecuador, El Salvador, The Gambia, Guatemala, Honduras, Japan, Mexico, New Zealand, Panama, Paraguay, Peru, Senegal, Singapore, Tajikistan, Togo, the United States of America, Uruguay and Viet Nam, G/SPS/GEN/1758/Rev.8, 29 October 2021.

⁶⁶ WTO, „Members discuss MC12 SPS Declaration, agree on schedule for thematic work in 2022”, 5 listopada 2021 r., https://www.wto.org/english/news_e/news21_e/sps_05nov21_e.htm (dostęp: 5.02.2022).

⁶⁷ WTO, „Members agree on recommendation to extend moratorium on IP ‘non-violation’ cases”, 5 listopada 2021 r., https://www.wto.org/english/news_e/news21_e/trip_05nov21a_e.htm (dostęp: 5.02.2022).

w ramach MC12 w tej dziedzinie negocjacji. Grupa Cotton-4 dąży w szczególności do zmniejszenia zakłócającego handel subsydiowania bawełny⁶⁸.

Stopniowo posuwają się również do przodu negocjacje plurilateralne w sprawie handlu elektronicznego. Dotychczas wypracowano dyscypliny dotyczące spamu, podpisów elektronicznych i uwierzytelniania, umów elektronicznych, ochrony konsumentów w Internecie i otwartych danych rządowych. W trakcie MC12 planowane jest wydanie oświadczenia podsumowującego dotychczasowe prace, które mają zostać zintensyfikowane w roku 2022⁶⁹. Z kolei nieformalna Grupa robocza ds. mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw (MSMEs), dokonując przeglądu swoich planów w związku z MC12, zapowiadała uruchomienie nowej platformy Trade4-MSMEs⁷⁰ oraz jej prezentację w trakcie spotkania ministerialnego i w ramach towarzyszącego spotkaniu członków WTO Forum Biznesu. Koordynator grupy ambasador José Luís Cancela (Urugwaj) wezwał również członków do wykorzystania czasu przed MC12 na budowanie poparcia dla deklaracji grupy, która została sfinalizowana i ogłoszona we wrześniu 2021 r.⁷¹

Ważnym elementem planowanej 12. Konferencji Ministerialnej oprócz zakończenia negocjacji przynajmniej w niektórych obszarach było również rozszerzenie składu członkowskiego organizacji. Dyrektor generalna Ngozi Okonjo-Iweala otrzymała 24 listopada 2021 r. oficjalny wniosek Turkmenistanu o przyjęcie do WTO na mocy art. XII Porozumienia z Marrakeszu ustanawiającego Światową Organizację Handlu. Wniosek ten został skierowany do rozpatrzenia i podjęcia decyzji przez MC12⁷². Po akcesji Turkmenistanu organizacja będzie liczyć 165 członków.

W pracach WTO podobnie jak w roku poprzednim dużo uwagi poświęcano pandemii COVID-19 i jej oddziaływaniu na handel międzynarodowy i globalne łańcuchy dostaw. Toczą się rozmowy dotyczące proponowanego odstąpienia od niektórych regulacji Porozumienia w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej (*Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property, TRIPS*) w związku z zapobieganiem,

⁶⁸ WTO, „WTO members highlight cotton's central role in COVID-19 recovery”, 4 listopada 2021 r., https://www.wto.org/english/news_e/news21_e/cott_09nov21_e.htm (dostęp: 5.02.2022).

⁶⁹ WTO, „Negotiations on e-commerce advance, eyeing a statement at MC12”, 10 listopada 2021 r., https://www.wto.org/english/news_e/news21_e/ecom_10nov21_e.htm (dostęp: 5.02.2022).

⁷⁰ Celem platformy jest dostarczanie małym firmom pragnącym dotrzeć na rynki międzynarodowe informacji związanych z handlem oraz istotnych informacji dla decydentów.

⁷¹ WTO, „Working group on small business discusses preparations for MC12”, 8 listopada 2021 r., https://www.wto.org/english/news_e/news21_e/msmes_08nov21_e.htm (dostęp: 5.02.2022).

⁷² WTO, „Turkmenistan formally applies for WTO membership”, 24 listopada 2021 r., https://www.wto.org/english/news_e/news21_e/acc_25nov21_e.htm (dostęp: 5.02.2022).

ograniczaniem rozprzestrzeniania się i leczeniem COVID-19⁷³. Oprócz tego postulatu złożonego pod przewodnictwem Indii i Republiki Południowej Afryki⁷⁴ w ramach prac Rady TRIPS przedmiotem dyskusji jest również propozycja Deklaracji Rady Generalnej w sprawie porozumienia TRIPS i zdrowia publicznego w obliczu pandemii przedłożona przez Unię Europejską 18 czerwca 2021 r.⁷⁵ Projekt tej deklaracji poprzedził komunikat pt. „Pilne działania w zakresie polityki handlowej w odpowiedzi na kryzys COVID-19: własność intelektualna” skierowany również przez UE do Rady TRIPS na początku czerwca 2021 r.⁷⁶

Stałym tematem w ramach WTO pozostaje reforma organizacji, w szczególności konieczność przywrócenia efektywności systemu rozstrzygania sporów. Kontynuowane są także prace, które mają na celu wypełnienie zapisów przyjętej podczas 11. Konferencji Ministerialnej w Buenos Aires Deklaracji w sprawie handlu i wzmocnienia pozycji ekonomicznej kobiet⁷⁷. W tym kontekście w szczególności należy zwrócić uwagę na postanowienie dotyczące niedyskryminacji mężczyzn i kobiet wypracowane we wspomnianych plurilateralnych negocjacjach w sprawie regulacji krajowych w usługach. Przyjęte zobowiązania mają na celu zwiększenie udziału kobiet w handlu usługami. Jak zauważyła dyrektor generalna Okonjo-Iweala, są one ważnym elementem „poszukiwania nowych sposobów wspierania równouprawnienia gospodarczego kobiet”⁷⁸. Podkreśliła również, iż po raz pierwszy w historii WTO jej członkowie zobowiązali się do zapewnienia niedyskryminacji kobiet i mężczyzn w swoich regulacjach dotyczących usług⁷⁹. W ramach 12. Konferencji Ministerialnej nieformalna Grupa robocza ds. handlu i równouprawnienia płci przedstawi pod obrady projekt

⁷³ Council for Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, Waiver from Certain Provisions of the TRIPS Agreement for the Prevention, Containment and Treatment of Covid-19, Revised Decision Text, Communication from the African Group, the Plurinational State of Bolivia, Egypt, Eswatini, Fiji, India, Indonesia, Kenya, the LDC Group, Maldives, Mozambique, Mongolia, Namibia, Pakistan, South Africa, Vanuatu, the Bolivarian Republic of Venezuela and Zimbabwe, IP/C/W/669/Rev.1, 25 May 2021.

⁷⁴ Wniosek poparło dotychczas 65 współwnioskodawców. Zob. K. Jędrzejowska, A. Wróbel, op. cit., s. 189.

⁷⁵ Council for Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, Draft General Council Declaration on the TRIPS Agreement and Public Health in the Circumstances of a Pandemic, Communication from the European Union to the Council for TRIPS, IP/C/W/681, 18 June 2021.

⁷⁶ Council for Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, „Urgent trade policy responses to the COVID-19 crisis: intellectual property”, IP/C/W/680) 4 June 2021.

⁷⁷ WTO, Joint Declaration on Trade and Women’s Economic Empowerment on the Occasion of the WTO Ministerial Conference in Buenos Aires in December 2017, https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc11_e/genderdeclarationmc11_e.pdf (dostęp: 5.02.2022).

⁷⁸ WTO, Press Conference: WTO Services Domestic Regulation Negotiations Concluding Meeting, 2 December 2021, https://youtu.be/pXySNCb_gEI (dostęp: 5.02.2022).

⁷⁹ Ibidem.

dokumentu końcowego dotyczącego roli handlu w umacnianiu pozycji ekonomicznej kobiet. Pierwszą wersję tego projektu członkowie grupy omówili podczas spotkania w dniu 23 września 2021 r. W projekcie tym zawarto zalecenia dla członków organizacji dotyczące kontynuacji prac nad zwiększeniem udziału kobiet w handlu międzynarodowym. Postulowane jest też włączenie kwestii wzmocnienia pozycji ekonomicznej kobiet do regularnych prac organów WTO, w tym m.in. uwzględnienie zagadnień płci w programach i strategiach WTO oraz zintensyfikowanie gromadzenia danych w tym zakresie, jak również koordynacja badań dotyczących wzmocnienia pozycji ekonomicznej kobiet i handlu, dalsza promocja przedsiębiorczości kobiet i budowanie potencjału pod tym względem⁸⁰. Kontynuacja prac WTO w tej sferze wydaje się ważna nie tylko w kontekście działań antykryzysowych członków związanych z pandemią COVID-19, lecz także w kontekście impulsów pro wzrostowych w okresie po pandemii. W analizach i raportach międzynarodowych, które dotyczą skutków ekonomicznych pandemii COVID-19, wzmocnienie ekonomiczne kobiet jest traktowane jako ważny element strategii na rzecz ożywienia gospodarczego.

Podobnie jak w latach poprzednich, członkowie WTO podejmowali działania w celu zawarcia preferencyjnych porozumień handlowych stanowiących wyjątek od art. XXIV GATT⁸¹ i art. V GATS⁸². Szczególną aktywnością, jak w roku poprzednim, wykazała się Wielka Brytania, która po brexicie na nowo określa warunki preferencyjnego handlu z głównymi partnerami handlowymi. W 2021 r. członkowie WTO notyfikowali organizacji podpisanie i wejście w życie pięciu nowych umów handlowych. Cztery z nich zawarła Wielka Brytania (z Albanią, Ghaną, Serbią oraz czterostronną umowę z Islandią, Liechtensteinem i Norwegią). Piątym porozumieniem notyfikowanym WTO w tym czasie jest umowa Indie-Mauritius.

(Nie)stabilność na międzynarodowych rynkach finansowych

Mimo że na światowych giełdach 2021 r. zakończył się niemal rekordowymi wzrostami, odnotowywane w ciągu roku zmiany wartości najważniejszych indeksów miały charakter skokowy i charakteryzowała je wysoka amplituda wahań. W rezultacie wielu analityków opisuje wydarzenia tego roku na międzynarodowych rynkach finansowych jako „wyboistą drogę”, wskazując, że równie „wyboiście” zapowiada się dla rynków finansowych rok 2022, w którym przepływy kapitału w dalszym ciągu będą determinowane

⁸⁰ WTO, Trade and Gender Informal Working Group co-chairs present draft outcome document for MC12, https://www.wto.org/english/news_e/news21_e/women_23sep21_e.htm (dostęp: 5.02.2022).

⁸¹ GATT – Układ ogólny ws. taryf celnych i handlu (*General Agreement on Tariffs and Trade*).

⁸² GATS – Układ ogólny ws. handlu usługami (*General Agreement on Trade in Services*).

przez presję inflacyjną, wzrost stóp procentowych i zakłócenia międzynarodowych łańcuchów dostaw⁸³.

Wahania cen papierów wartościowych znalazły odzwierciedlenie w wartościach głównych indeksów giełdowych, z których wiele osiągnęło rekordowe wartości. W 2021 r. indeks S&P 500 zanotował 70 maksimów, co jest najlepszym wynikiem wszech czasów i poprawą rekordu z 1995 r. Cały rok indeks ten zakończył blisko rekordu, zyskując 26,9% względem 2020 r. Podobnie imponujące wyniki osiągnęły indeksy Dow Jones Industrial Average (DJIA) oraz Nasdaq Composite, które zyskały w 2021 r. odpowiednio 18,7% i 21,4%⁸⁴.

Powyższe trendy potwierdzają wahania wskaźnika MSCI World Index ukazującego zmiany kapitalizacji rynku. Na koniec 2021 r. wartość wskaźnika dla państw wysoko rozwiniętych wzrosła o 22,35%. O ile wydaje się ona zadowalająca, o tyle wartości wskaźnika dla poszczególnych miesięcy pokazują wysoki poziom fluktuacji. Istotny problem sugeruje wartość analogicznego wskaźnika dla rynków wschodzących (MSCI Emerging Markets), który spadł o 2,22% w porównaniu z 2020 r. Oprócz utrzymującego się niskiego poziomu napływu BIZ do państw rozwijających się jest to kolejny czynnik, który wskazuje na zatrzymanie napływu kapitału do tych państw i utrzymującą się stagnację gospodarczą⁸⁵.

Wobec powyższych zmian na światowych giełdach dość zaskakująco przedstawiała się sytuacja na światowym rynku walutowym. Wahania kursów głównych walut międzynarodowych przez większą część roku były stosunkowo niewielkie i dopiero pojawienie się wariantu koronawirusa omikron spowodowało większe zawirowania na rynku. Do zmian na rynku walutowym przyczyniły się również podwyżki stóp procentowych, na jakie w związku z presją inflacyjną zdecydowało się pod koniec roku wiele banków centralnych. Działania te nie wpłynęły jednak na globalną pozycję poszczególnych walut międzynarodowych, wśród których nieodmiennie liderem pozostaje dolar amerykański. Aktywa denominowane w tej walucie stanowiły w czwartym kwartale 2021 r. 59,15% światowych rezerw (spadek o około 1% względem 2020 r.)⁸⁶. Na kwiecień 2022 r. bazylejski Bank Rozra-

⁸³ „Bumpy ride” – zob. G. Wearden, „Global financial markets brace for a bumpy ride in 2022”, *The Guardian*, 27 grudnia 2022 r., <https://www.theguardian.com/business/2021/dec/27/global-financial-markets-brace-for-a-bumpy-ride-in-2022> (dostęp: 15.02.2022).

⁸⁴ A.-L. Jackson, J. Schmidt, „2021 stock market year in review”, *Forbes Advisor*, 3 stycznia 2022 r., <https://www.forbes.com/advisor/investing/stock-market-year-in-review-2021/> (dostęp: 14.02.2022).

⁸⁵ MSCI World Index, 31 stycznia 2022 r., <https://www.msci.com/www/fact-sheet/msci-world-index/05830501> (dostęp: 13.02.2022).

⁸⁶ IMF Data, „Currency composition of official foreign exchange reserves (COFER)”, 23 grudnia 2022 r., <https://data.imf.org/?sk=E6A5F467-C14B-4AA8-9F6D-5A09EC4E62A4> (dostęp: 14.02.2022).

chunków Międzynarodowych (Bank for International Settlements, BIS) zapowiedział kolejny, trzynasty już przegląd sytuacji na międzynarodowym rynku walutowym. Dopiero te dane pozwolą w sposób bardziej kompleksowy ocenić wpływ pandemii COVID-19 na waluty międzynarodowe⁸⁷.

W 2021 r. istotne zmiany nastąpiły w zakresie upowszechnienia walut cyfrowych. Pandemia nie tylko przyspieszyła zwrot w kierunku płatności cyfrowych i zbliżeniowych, lecz także doprowadziła do rozwoju alternatywnych jednostek monetarnych, w tym różnych form walut cyfrowych (*digital currencies*) i kryptowalut (*cryptocurrencies*). Kapitalizacja rynku tych ostatnich wzrosła w 2021 r. o 187,5%⁸⁸. Co więcej, w 2021 r. wiele banków centralnych utworzyło lub zapowiedziało utworzenie walut cyfrowych. Dane Atlantic Council prowadzącej monitoring walut cyfrowych emitowanych przez banki centralne (*central bank digital currency*, CBDC) wskazują, że obecnie 87 państw (reprezentujących ponad 90% światowego PKB) rozważa wprowadzenie do obiegu CBDC. Dla porównania w maju 2020 r. było to tylko 35 państw. Co więcej, dziewięć państw już wprowadziło cyfrową walutę, a waluty cyfrowe kolejnych czternastu państw – w tym Chin i Korei Południowej – znajdują się w fazie testów⁸⁹.

Wobec konieczności intensyfikacji działań na rzecz zapobiegania zmianom klimatycznym zwraca uwagę fakt, że rok 2021 okazał się rekordowo korzystny dla specyficznej grupy instrumentów i usług finansowych, jakimi są zrównoważone finanse (*sustainable finance*), czyli mechanizmy finansowe wspierające zrównoważony rozwój. W rozumieniu wielu instytucji finansowych są to instrumenty finansowe uwzględniające tzw. czynniki ESG, przy czym skrót ESG oznacza odpowiednio: E – środowisko (*environment*), S – społeczną odpowiedzialność (*social responsibility*), G – zarządzanie (*governance*)⁹⁰. Jednym z najbardziej popularnych tego typu instrumentów są obecnie tzw. zielone obligacje (*green bonds*), wykorzystywane do finansowania projektów środowiskowych. Stanowią one mniej niż 5% globalnego rynku instrumentów o stałym dochodzie, ale rynek ten bardzo szybko się rozwija.

⁸⁷ BIS, Triennial Central Bank Survey of Foreign Exchange and OTC Derivatives. Markets Reporting guidelines for turnover in April 2022, BIS Monetary and Economic Department, 26.10.2022, https://www.bis.org/statistics/triennialrep/2022survey_guidelinesturnover.pdf (dostęp: 14.02.2022).

⁸⁸ N. Conte, „This is how the top cryptocurrencies performed in 2021”, World Economic Forum, <https://www.weforum.org/agenda/2022/01/top-cryptocurrencies-performance-2021/> (dostęp: 15.02.2022).

⁸⁹ Atlantic Council, Central Bank Digital Currency Tracker, <https://www.atlanticcouncil.org/cbdctracker/> (15.02.2022); K. Martin, „The biggest market moments of 2021”, *Financial Times*, 17 grudnia 2021 r., <https://www.ft.com/content/55ea538a-e792-45a4-82a1-bf02e382e719> (dostęp: 14.02.2022).

⁹⁰ CFA Institute, *What Is ESG Investing?*, <https://www.cfainstitute.org/en/research/esg-investing> (dostęp: 08.02.2022).

O ile dekadę temu wielkość nowych emisji zielonych obligacji szacowano na około 10 mld USD rocznie, o tyle w 2021 r. wartość ta zbliżyła się do 500 mld USD. Oznacza to, że łączny skumulowany wolumen zielonych obligacji wynosi obecnie około 1,2 bln USD⁹¹.

Czynnikiem pogłębiającym niestabilność na światowych rynkach finansowych od początku pandemii jest wzrost poziomu zadłużenia międzynarodowego. Opublikowane pod koniec grudnia 2021 r. dane MFW dotyczące globalnego poziomu zadłużenia wskazują, że w 2020 r. odnotowano największy jednoroczny wzrost zadłużenia od czasów II wojny światowej: wzrosło ono do 226 bln USD. Pożyczki zaciągane przez rządy odpowiadają za nieco ponad połowę tego wzrostu, a wartość globalnego długu publicznego w stosunku do PKB osiągnęła rekordowy poziom 99% PKB. Dynamika zadłużenia różni się jednak znacząco w zależności od państwa. Gospodarki rozwinięte i Chiny odpowiadały za ponad 90% z 28 bln USD wzrostu zadłużenia w 2020 r. Państwa te były w stanie zwiększyć dług publiczny i prywatny w czasie pandemii dzięki niskim stopom procentowym, działaniom banków centralnych (w tym zakupom długu rządowego) oraz dobrze rozwiniętym rynkom finansowym. Jednak większość gospodarek rozwijających się – mimo relatywnie niższych wskaźników zadłużenia – boryka się z ograniczonym dostępem do finansowania i wyższymi kosztami pozyskania kapitału, doświadczając problemów z bieżącą obsługą zadłużenia⁹².

W stronę zielonego i sprawiedliwego zarządzania światowym systemem finansowym

Analogicznie do instytucji zarządzania handlem światowym, również działania międzynarodowych instytucji finansowych (*International Financial Institutions*, IFIs) w 2021 r. stanowiły kontynuację wcześniej zapoczątkowanych inicjatyw. Można przy tym wskazać, że bieżące działania większości IFIs dowodzą, w jak dużym stopniu wyzwania zarządzania światowym systemem finansowym stały się zbieżne z wyzwaniami międzynarodowej współpracy na rzecz zrównoważonego rozwoju, w którym to zakresie zadania wyrażone w Agendzie 2030, w tym konieczność zapewnienia odpowiedniego poziomu finansowania SDGs, wyznaczają kierunek działania. W 2021 r. IFIs podkreślały konieczność łagodzenia skutków zmian klimatu, zapewnienia płynności i umorzenia długów gospodarkom o ograniczonych

⁹¹ Climate Bonds Initiative, 2021 Green Forecast Updated to Half a Trillion, 31.08.2021, <https://www.climatebonds.net/2021/08/climate-bonds-updates-2021-green-forecast-half-trillion-latest-h1-figures-signal-new-surge> (dostęp: 08.02.2022).

⁹² V. Gaspar, P. Medas, R. Perrelli, „Global debt reaches a record \$226 trillion”, IMFBlog, 15 grudnia 2021 r., <https://blogs.imf.org/2021/12/15/global-debt-reaches-a-record-226-trillion/> (dostęp: 15.02.2022).

możliwościach finansowych oraz koordynacji wielostronnych wysiłków na rzecz przyspieszenia równego dostępu do szczepień przeciwko COVID-19⁹³. Równolegle w sferze regulacyjnej instytucje takie jak Rada Stabilności Finansowej (Financial Stability Board, FSB) i Komitet Bazylejski podejmowały działania mające na celu zapobieganie nowym zagrożeniom kreowanym przez rozwój technologii cyfrowych i upowszechnianie się kryptowalut.

W 2021 r. wiele instytucji zarządzania światowym systemem finansowym w większym stopniu niż dotychczas postawiło na zrównoważone finanse i działania wspierające realizację Agendy 2030. Ów zwrot w stronę bardziej zielonych mechanizmów finansowania rozwoju jest szczególnie widoczny w przypadku instytucji wchodzących w skład Grupy Banku Światowego. Obecnie najwięcej zasobów finansowych Grupy pochłaniają dwa obszary – rozwój ludzki i równouprawnienie oraz środowisko i zarządzanie zasobami naturalnymi. Zgodnie z ogłoszoną w 2021 r. strategią działania finansowanie tego ostatniego ma zostać znacząco zwiększone w najbliższych latach, a od 2022 r. minimum 35% instrumentów finansowych Grupy Banku Światowego będzie zawierać mechanizmy wspierające ochronę klimatu⁹⁴.

W odpowiedzi na wzrastający poziom zadłużenia państw rozwijających się G-20 wspólnie z instytucjami z Bretton Woods (MFW i Bank Światowy) uruchomiły Inicjatywę zawieszenia obsługi zadłużenia (*Debt Service Suspension Initiative*, DSSI)⁹⁵. Od maja 2020 r. w ramach inicjatywy ponad 40 kwalifikujących się państw otrzymało wsparcie o łącznej wartości 10,3 mld USD. Okres zawieszenia, który pierwotnie miał się zakończyć 31 grudnia 2020 r., został przy poparciu MFW i Banku Światowego przedłużony do grudnia 2021 r. Równocześnie G-20 podjęła starania na rzecz rozszerzenia inicjatywy na zadłużenie wobec wierzycieli prywatnych⁹⁶.

Istotną pozycję w bieżących działaniach IFIs zajmują zobowiązania do sfinansowania zakupu i wsparcia dystrybucji szczepionek przeciw COVID-19. Szczególną rolę ma tutaj do odegrania utworzony w 2000 r. Światowy Sojusz na rzecz Szczepień i Immunizacji (Global Alliance for Vaccines and Immunization, Gavi). Gavi to organizacja międzynarodowa, której celem jest poprawa dostępu do szczepionek dla dzieci żyjących w najbardziej ubogich państwach świata. Od 2020 r. wspólnie ze Światową Organizacją Zdrowia (World Health Organization, WHO) współprowadzi

⁹³ IMF, *World Economic Outlook Update*, op. cit.

⁹⁴ World Bank, *From Crisis to Green, Resilient, and Inclusive Recovery*, Annual Report 2021, s. 106, <https://www.worldbank.org/en/about/annual-report> (dostęp: 10.02.2022).

⁹⁵ K. Jędrzejowska, A. Wróbel, op. cit., s. 194.

⁹⁶ World Bank, *COVID 19: Debt Service Suspension Initiative*, 8 grudnia 2021 r., <https://www.worldbank.org/en/topic/debt/brief/covid-19-debt-service-suspension-initiative> (dostęp: 15.02.2022).

COVAX, globalną inicjatywę działającą w celu zapewnienia szczepionek przeciw COVID-19 dla najbardziej potrzebujących. Do końca stycznia 2022 r. w ramach programu dostarczono ponad miliard szczepionek do 144 państw świata, przy czym Gavi zapowiada na 2022 r. mobilizację około 5,2 mld USD na dalsze wsparcie równego dostępu do szczepień⁹⁷.

Stracona dekada dla zrównoważonego rozwoju?

W czerwcu 2021 r. wspierająca realizację Agendy 2030 organizacja UN Sustainable Development Solutions Network (SDSN) opublikowała raport na temat wpływu pandemii na implementację SDGs. Jeffrey Sachs, przewodniczący SDSN i jeden z autorów raportu, stwierdził we wstępie do tej publikacji, że pandemia COVID-19 doprowadziła nie tylko do globalnego stanu zagrożenia zdrowia, lecz także do kryzysu zrównoważonego rozwoju⁹⁸. Podobne stwierdzenie zawiera wydawany corocznie raport NZ *Financing for Sustainable Development Report*. Raport za 2021 rok wskazuje, że pandemia COVID-19 może oznaczać (kolejną) straconą dekadę dla zrównoważonego rozwoju. Sformułowanie to stanowi nawiązanie do lat 80. XX wieku, określanych często jako stracona dekada dla rozwoju, kiedy to globalny kryzys zadłużeniowy w znacznym stopniu uniemożliwił jakiegokolwiek postępy w tym zakresie⁹⁹.

Niekorzystny wpływ pandemii na wzrost gospodarczy i zatrudnienie znacznie osłabił postępy w ograniczaniu ubóstwa na świecie, niwecząc nadzieje na osiągnięcie pierwszego z SDGs. W latach 2020 i 2021 zlikwidowano około 114 mln miejsc pracy, a około 120 mln ludzi ponownie znalazło się w skrajnym ubóstwie. Przewiduje się, że liczba osób żyjących w skrajnym ubóstwie na świecie zmniejszy się w 2022 r. do 876 mln, ale nadal będzie to wartość wyższa od tej sprzed pandemii. Również tutaj widoczne będą nierówności: o ile w przypadku rozwijających się państw Azji i Pacyfiku istnieje szansa na stosunkowo szybką poprawę sytuacji, o tyle liczba osób żyjących za mniej niż 1,90 USD dziennie w Afryce w kolejnych latach dalej będzie wzrastać¹⁰⁰.

Zwracają uwagę również nierówności w odniesieniu do grup społecznych dotkniętych przez obecny kryzys. Najbardziej ucierpiały kobiety, osoby niewykwalifikowane i pracownicy nieformalni¹⁰¹. UN Women podkreśla,

⁹⁷ Materiały ze strony internetowej Gavi, <https://www.gavi.org/> (dostęp: 10.02.2022).

⁹⁸ Sustainable Development Solutions Network, *Sustainable Development Report 2021*, 14 czerwca 2021 r., <https://www.unsdn.org/sustainable-development-report-2021> (dostęp: 15.02.2022).

⁹⁹ „Another lost decade of sustainable development” – zob. United Nations, *Financing for Sustainable Development Report 2021*, UN 2021, s. xiii; J.A. Elliott, *An Introduction to Sustainable Development (Routledge Perspectives on Development*, wyd. 4), Routledge, London–New York 2013, s. 31–32.

¹⁰⁰ United Nations, *World Economic Situation...*, op. cit., s. vii.

¹⁰¹ World Bank Group, *Global Economic Prospects*, op. cit., s. xvii.

że kryzys gospodarczy wynikający z pandemii COVID-19 w różny sposób wpływa na mężczyzn i kobiety. Kobiety częściej pracują w służbie zdrowia, wykonują prace niepłatne o charakterze opiekuńczym i prace domowe, co sprawia, że są bardziej podatne na konsekwencje pandemii COVID-19. Dane UN Women wskazują, że pandemia pogłębiła różnicę między płciami pod względem udziału w sile roboczej, zagrażając dekadom postępu dla kobiet jako pracowników i przedsiębiorców¹⁰².

„Pandemia COVID-19 ujawniła i zwiększyła podatność państw najsłabiej rozwiniętych na wstrząsy zewnętrzne. Po raz kolejny ci, którzy mają najmniej, cierpią najbardziej”¹⁰³. Tymi słowami António Guterres, sekretarz generalny NZ, zapowiedział najnowszy raport na temat kondycji grupy państw najmniej rozwiniętych (*Least Developed Countries*, LDCs). Dokument UNCTAD z września 2021 r. opublikowano pół wieku od momentu ukazania się pierwszej listy LDCs. Sytuacja niestety nie wygląda dobrze: aktualnie na liście znajduje się 46 państw, a przez pięćdziesiąt lat wykreślono z niej tylko sześć. W przypadku LDCs nawet silny wzrost gospodarczy odnotowywany od połowy lat 90. okazał się niewystarczający, aby zniwelować różnice w dochodach w stosunku do reszty świata. Obecnie pandemia COVID-19 i towarzyszące jej nierówne ożywienie gospodarcze grożą odwróceniem wielu z trudem zdobytych korzyści rozwojowych, a sytuację dodatkowo pogarszają niekorzystne skutki zmian klimatu. Wyliczenia UNCTAD wskazują, że średnie roczne zapotrzebowanie na inwestycje w celu położenia kresu skrajnemu ubóstwu w LDCs wynosi 485 mld USD, która to liczba stanowi wielokrotność dostępnych środków¹⁰⁴.

Problemy ponad miliarda mieszkańców LDCs wskazują na utrzymujące się istotne ograniczenie międzynarodowej agendy na rzecz rozwoju, jakim jest brak dostatecznego finansowania, ponadto istniejące przed 2020 r. ograniczenia w tym zakresie zostały pogłębione przez pandemię COVID-19¹⁰⁵. Pewnym sukcesem w zakresie mobilizacji środków na cele rozwojowe jest wzrost przepływów kapitału do państw rozwijających się w ramach

¹⁰² UN Women, *Progress on the Sustainable Development Goals: The Gender Snapshot 2021*, United Nations, New York 2021; N. Loayza, T. Trumbic, „Women, business and the law 2021: Women’s economic empowerment is critical to resilient recovery efforts”, World Bank Blogs, 23 lutego 2021 r., <https://blogs.worldbank.org/developmenttalk/women-business-and-law-2021-womens-economic-empowerment-critical-resilient-recovery> (dostęp: 14.02.2022).

¹⁰³ „The COVID-19 pandemic has exposed and amplified the vulnerability of least developed countries to external shocks. Once again, those with the least are suffering the most” – zob. UNCTAD, *The Least Developed Countries Report 2021*, United Nations, New York 2021, <https://unctad.org/webflyer/least-developed-countries-report-2021> (dostęp: 14.02.2022).

¹⁰⁴ UNCTAD, „The least developed countries in the post-COVID world: Learning from 50 years of experience”, w: *ibidem*, s. 2.

¹⁰⁵ UN ESCAP, *Financing the SDGs to Build Back Better from the Covid-19 Pandemic in Asia and the Pacific*, ESCAP Financing for Development Series, No. 4, United Nations 2021.

oficjalnej pomocy rozwojowej (*Official Development Assistance, ODA*). Szacunkowe dane za 2020 r. pokazują, że ODA od członków Komitetu Pomocy Rozwojowej OECD (*Development Assistance Committee, DAC*) wzrosła do rekordowo wysokiego poziomu 161,2 mld USD w 2020 r., co oznacza skok o 3,5% w ujęciu realnym w porównaniu z 2019 r. Jednak nawet zwiększona ODA nie jest w stanie zapewnić realizacji założeń Agendy 2030, szczególnie że nawet w tym zakresie nie wszystkie państwa wysoko rozwinięte wywiązują się ze swoich obietnic. Na forum NZ jeszcze w 1970 r. pojawiło się ich zobowiązanie do przekazywania 0,7% dochodu narodowego brutto na oficjalną pomoc rozwojową. Ponad pół wieku później tylko niewielkiej liczbie państw udało się osiągnąć deklarowany cel. W 2020 r. były to jedynie Szwecja, Norwegia, Luksemburg, Dania i Niemcy¹⁰⁶.

*

Rok 2021 i początek 2022 r. to okres ożywienia gospodarczego dwóch prędkości. Z jednej strony są państwa wysoko rozwinięte, które m.in. dzięki szerokiemu dostępowi do szczepień przeciw COVID-19 najgorsze skutki pandemii mają już raczej poza sobą i odnotowują wysokie wskaźniki wzrostu gospodarczego. Z drugiej strony jest licząca ponad sto państw grupa państw rozwijających się, w tym te o niskich dochodach, w których okres pandemii w znacznym stopniu przekreślił kilka dekad wysiłków na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego. O ile w 2022 r. produkcja i inwestycje w gospodarkach rozwiniętych mogą przekroczyć wartości sprzed dwóch lat, o tyle w państwach rozwijających się sytuacja jeszcze długo nie powróci do trendów sprzed pandemii. Jednak nawet prognozy dla państw wysoko rozwiniętych obarczone są sporą dozą niepewności. Co więcej, przedłużająca się pandemia i związane z nią zakłócenia gospodarcze czy obecnie również działania wojenne sprawiają, że w nadchodzących miesiącach nie można wykluczyć kolejnego światowego kryzysu gospodarczego. Zjawisko to jest jeszcze bardziej prawdopodobne ze względu na fakt, że wiele systemowych przyczyn globalnego krachu z 2008 r. nie przestało być aktualnych.

Hasło rozpoczynającej się właśnie prezydencji Indonezji na forum G-20 brzmi „*recover together, recover stronger*”, co w wolnym tłumaczeniu znaczy „wracajmy do zdrowia razem, wracajmy do zdrowia silniejsi”. Hasło to podkreśla znaczenie współpracy wielostronnej dla osiągnięcia silniejszego i bardziej zrównoważonego ożywienia gospodarczego. Koordynacja działań wszystkich podmiotów globalnego zarządzania gospodarczego na rzecz przezwyciężenia bieżących problemów związanych ze zmianami klimatycznymi, wzrostem światowego zadłużenia czy nierównym dostępem do szczepień przeciw COVID-19 nigdy jeszcze nie była tak ważna.

¹⁰⁶ OECD, <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/> (dostęp: 09.02.2022).

Global economy 2021–2022: An incomplete and uneven economic recovery in the time of pandemic

The article aims to present trends in the global economy two years after the outbreak of the COVID-19 pandemic. It argues that despite positive growth rates, the current economic recovery is incomplete and uneven. This incompleteness and unevenness of economic recovery relate to the global economy as a whole, to its regions, and to individual countries. The article opens with an overview of the current economic situation with forecasts for its further development and a review of selected macroeconomic indicators. The subsequent parts of the study present the impact of the pandemic on world trade and global economic integration, effects of new COVID-19 variants on global trade governance, unstable situation in international financial markets as well as a shift in global financial governance towards greater fairness and sustainability. The article also indicates that the pandemic might mark the beginning of a lost decade for sustainable development. The article concludes with an assessment of the economic situation in the first months of 2022, characterized by a two-speed economic recovery, with developing countries lagging behind the more developed economies. During the year 2022, only advanced economies and a few emerging markets are likely to return to pre-pandemic growth trends, while the situation in the Global South will continue to deteriorate.

Keywords: Global Economic Governance, International Monetary Fund, World Trade Organization, free trade and protectionism, Sustainable Development Goals, G20, international financial system, financial stability, inequalities, uncertainty, International Financial Institutions, COVID-19 pandemic, global development agenda, global economy, economic recovery, sustainable development, digital economy, climate change

Słowa kluczowe: globalne zarządzanie gospodarcze, Międzynarodowy Fundusz Walutowy, Światowa Organizacja Handlu, wolny handel i protekcjonizm, Cele Zrównoważonego Rozwoju, G-20, światowy system finansowy, stabilność finansowa, nierówności, niepewność, międzynarodowe instytucje finansowe, pandemia COVID-19, światowa agenda na rzecz rozwoju, gospodarka światowa, ożywienie gospodarcze, zrównoważony rozwój, gospodarka cyfrowa, zmiany klimatu